

Fodor László

Wilhelm Dilthey

(183–1911)

Wilhelm Christian Ludwig Dilthey nagyhatású pszichológiai törvényeket és pedagógiai eszméket is megfogalmazó német filozófus, történész, pszichológus, irodalomkritikus és szociológus volt, akinek nevéhez mindenekelőtt az életfilozófia (Lebensphilosophie), illetve a szellemfilozófia (Geistesphilosophie) áramlatának megalapítása, valamint a természettudományok (Naturwissenschaften) és a szellemtudományok (Geisteswissenschaften), vagy ahogyan ma nagyobb előszeretettel nevezzük, a társadalomtudományok megkülönböztetése kapcsolódik. Úgy látta, hogy míg a természettudományok alapvető feladata a törvények feltárása és a törvényekre alapuló magyarázatok kidolgozása, addig a szellemtudományok célja az ember és az emberi élet megértése (Verstehen), valamint a történelem folyamatának értelmezése. Alaptétele azt taglalta, hogy míg a természetet magyarázzuk, addig a történelmet megértjük (Begreifen), illetve, hogy míg a természet (azaz a szellem működésétől függetlenül létrehozott valóság) a természettudomány tárgya, addig „mindaz, amire az ember tevékenykedvén bélyegét rányomja”, a szellemtudományok tárgyát képezi. Nagy érdeme továbbá, hogy megalapozta és egyszersmind legitimálta a szellemtudományok tudománystatuszát (és azokat gyakorlatilag a természettudományokkal egyenrangúvá tette), és hogy pontosan behatárolta azok vizsgálódási körét. Úgy vélte ugyanis, hogy a szellemtudományok tárgyába mindaz beletartozik, amiben az emberi szellem objektívalódott. Ami a szellemtudományok legfontosabb módszertani eszközeit illeti, Dilthey azokat az intuitív, elsősorban értelmező és beleérző (tehát nem igazán racionális) képességre épülő hermeneutikában, illetőleg a történelemben és a megértésben állapította meg. Egyfelől abból a megfigyeléséből indult ki, miszerint a társadalmi tények és jelenségek szubjektívek (hisz lelki eredetűek, bonyolultak és egyediek), tehát a természettudományokra alapvetően jellemző megismerési metodológia azok vonatkozásában nem alkalmazható. Másfelől pedig úgy látta, hogy az egyedi és történeti dolgok vagy jelenségek megismerése mindenekelőtt intenzív átélést és elmélyült megértést jelent. Ebben az esetben a megismerés intuitív alapja mindenekelőtt az élményekben ragadható meg. Azt hirdette, hogy a szellemtudományoknak saját (azaz a természettudományoktól alapvetően eltérő) logikája van, és ekképp módszertanilag és episztemológiailag is teljes mértékben önállóvá válhatnak, valamint hogy azok mindenekelőtt az élmény, a kifejezés, a szemlélet és a megértés viszonyán nyugszanak.

Életművének alapján ma már mindenki elfogadja, hogy a nagyhírű német gondolkodó jelentős mértékben hozzájárult a szociológiai és történelmi kutatások alapjainak tisztázásához, a szellemtudományoknak a pszichológia segítségével történő megalapozásához (hisz meggyőződése volt, hogy a pszichológia a legalapvetőbb szellemtudomány). Dilthey azonban e célra egy olyan pszichológiát tartott megfelelőnek, amelyre mindenekelőtt a leíró és analitikus jelleg a jellemző, és amely nem a természettudományok struktúráját követi. Az általa javasolt pszichológia az érzésekben, átélésekben és élményekben (Erlebnis) keletkező pszichikus egységekre és összefüggésekre mint alapvető lelki struktúrákra összpontosít. Figyelemre méltó, hogy ezeket a struktúrákat egységes, rendszeresű, az egyén pszichikus életének teljességét átható képződményekként fogta fel, amelyek egyrészt permanens módon módosulnak és fejlődnek, másrészt mindig valamilyen produkciókat és működéseket hajtanak végre. Amennyiben az embert és annak lelki életét egészként működő egységes és egészséges struktúraként fogta fel, olyan strukturális pszichológiát javasolt, amely az egészre, a lelki élet konkrét egységére helyezi a hangsúlyt (és nem az elemekre vagy részekre, mint például az asszociációs pszichológia).

Wilhelm Dilthey a németországi Biebrichben, a ma Wiesbadenhez tartozó helyiségben született 1833. november 19-én. Miután egy wiesbadeni gimnáziumban 1852-ben leérettségizett, teológiai és filozófiai tanulmányokat folytatott előbb Heidelbergben, később pedig Berlinben. Filozófiából Berlinben államvizsgázik, teológiai záróvizsgáját pedig Wiesbadenben teszi le. 1856-ban. Ezután, pár éven át gimnáziumi tanári állást tölt be. Doktori disszertációját Friedrich Schleiermacher (1768–1834) német filozófus etikai felfogásáról írta, ezt 1864-ben védte meg a Berlieni Friedrich-Wilhelms Tudományegyetemen. A későbbiekben a hírneves filozófus teljes életrajzát is megírja. E munkáját két kötetben 1870-ben adja ki. Közben, 1867-ben meghívják Baselbe, hogy az ottani egyetemen filozófiát adjon elő. A későbbiekben néhány évig Kielben és Breslauban tanított, azután pedig Berlinbe megy, ahol 1882-től kezdődően a teológia professzorként dolgozik egészen 1905-ig. Dilthey 1874-ben megnősült, a házasságából pedig egy fia és két lánya született. 1911. október 3-án halt meg a dél-tiroli Seis am Schlernben (ahol egyfajta munkával összekötött üdülés kapcsán tartózkodott).

Roppant érdekesnek tekinthető, hogy Wilhelm Dilthey egyrészt szakírói tevékenységét meglehetősen későn kezdte el (gyakorlatilag 50 éves kora után kezdett publikálni), részint, hogy életében viszonylag keveset publikált (jóllehet rengeteget írt), részint pedig, hogy több tervezett munkája is befejezetlenül maradt. Halála után azonban összes műveit sorra kiadták. Ma a kiadott kötetek száma 26-ra rúg. A IX. kötet teljes egészében pedagógiával foglalkozik:

Pädagogik. Geschichte und Grundlinien der Systems (Pedagógia. A rendszerek alapvonalai és története). Ebben a munkájában részletes neveléstörténeti áttekintés alapján megpróbálja felvázolni egy lehetséges pedagógiai rendszer alapvonalait. Diltheynek szinte minden munkája élénk érdeklődést váltott ki, azokat számos nyelvre lefordították. Az alábbiakban csupán néhány fontosabb címet említünk meg:

Das Leben Schleiermachers (Schleiermaacher élete) – 1870.

Einleitung in die Geisteswissenschaften (Bevezetés a szellemtudományokba) – 1883.

Möglichkeit einer allgemeingültigen pädagogischen Wissenschaft (Egy általános érvényű pedagógiai tudomány lehetőségéről) – 1888.

Ideen über eine beschreibende und zergliedernde Psychologie (Gondolatok egy leíró és analitikus pszichológiáról) – 1894.

Beiträge zu Studien der Individualität (Adatok az egyéniség vizsgálatáról) – 1896.

Die Entstehung der Hermeneutik (A hermeneutika keletkezése) – 1900.

Jugendgeschichte Hegels (Hegel fiatalkori története) – 1905.

Studien zur Grundlegung der Geisteswissenschaften (Tanulmányok a szellemtudományok alapjairól) – 1905.

Das Erlebnis und die Dichtung. Lessing-Goethe-Novalis-Hölderlin (Az élmény és a költészet, Lessing-Goethe-Novalis-Hölderlin) – 1905.

[Das Wesen der Philosophie](#) (A filozófia lényege) – 1907.

Der Aufbau der Geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften (A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban) – 1910.

Die Typen der Weltanschauung (A világnézet típusai) – 1911.

Egyik nagyhatású művében, *A hermeneutika keletkezése* című munkájában elmélyülten az értelmezéstan kérdésével foglalkozott. Ennek tudható be, hogy ma őt tekinthetjük a hermeneutika egyik megalapítójának. Úgy vélte, hogy leíró, értelmező és megértő jellegéből fakadóan a hermeneutika lehetne a szellemtudományok leghatékonyabb módszere. Erőteljes pedagógiai relevanciája van annak a tételének, mely szerint csak úgy tudunk valamit jól megérteni, ha azt helyesen értelmezzük. Amennyiben pedig (irodalmi, filozófiai stb.) szövegről van szó, az csak úgy érthető meg, ha olvasás közben azonosulni tudunk a szerző önértelmezésével (hisz a mű bizonyos mértékben mindig a szerző egyfajta önértelmezése). Egyik jól ismert, de ugyanakkor sokat vitatott elgondolása azt tette, hogy a hermeneutikai út csak abban az esetben járható be eredményesen, amikor az értelmező egyén a szerzőt még jobban megérti, mint önmagát.

A *Bevezetés a szellemtudományokba* című művében a szellemtudományos szemléletet megalapozó életfilozófiai elméletét fejtette ki. Ennek lényeges tétele éppen arra vonatkozik, hogy az értelem és a tapasztalat törvényeinek alapján csak a természeti valóság ismerhető meg, az emberi történelmi világ feltárásához azonban olyan ismeretelméletre van szükség, amely abból indul ki, hogy a megismerő ember voltaképpen magának a történelmi folyamatnak is a megalkotója. Ugyanakkor a történelmi világ az emberi világ fölött áll, amennyiben függetlenséggel és objektivitással, valamint saját törvényszerűségekkel rendelkezik. Adott pillanatban a történelmi világ mint értékalkotó, azaz kulturális célokat teljesítő valóság elszakadt az egyéntől, és ezáltal a kulturális értékeket megőrzi az elkövetkező nemzedékek számára. A különböző strukturális alegységekből összeötvöződő kultúra jelentősége abban rejlik, hogy lényeges szükségleteket elégít ki, és ez által az ember számára átéléseket és élményeket nyújt. Amennyiben a kultúra és az emberi lelki élet rendszere között nagyfokú hasonlóságot lehet megállapítani, Dilthey úgy vélte, hogy a történelmi világ felfogását és megértését a legeredményesebben a pszichológia segítségével lehet megvalósítani. Ebből fakadóan megállapítható, hogy a pszichológia (melynek kutatási tárgya mindenekelőtt a történelmi életközösségtől és az objektuális környezettől elszakított emberi lény) talán a legfontosabb szellemtudomány, amely más szellemtudományok alapjait is jól biztosíthatja. Dilthey azonban itt – amint azt már láthattuk – nem arra a pszichológiára gondol, amely a természettudományok modellje szerint jár el (azaz külső, sok esetben elszigetelt tapasztalatokból fakadó adatokat, jellemzőket és tényeket vesz az elemzések tárgyává és szigorú oksági utakon jár), hanem arra, amelyre a deskriptív és az analitikus jelleg a jellemző, valamint amely mindenekfelett állapotok és viszonyok jelentésének értelmezésére törekszik. Ezt a pszichológiát, amely az élményekben és átélésekben jelentkező pszichikus kapcsolatokat és összefüggéseket tanulmányozza, strukturális jellegűnek vélte. Ez a pszichológia a legalkalmasabb a lelki funkciók és élmények egységes rendszereként értelmezni lelki élet vizsgálatára, megértésére. Dilthey a szellemtudományok közös metodikai vonását a megértésben és a történelmi szempontokat követő, többnyire intuíción alapuló értelmezésben állapította meg. Szerinte a szellemi jelenségek a természeti realitáshoz viszonyítva sokkal bonyolultabbak, minek következtében a természettudományok által alkalmazott (okszági, elemző-megalkotó) módszerek nem elégségesek, illetve nem elég hatékonyak, így tehát a szellemtudományok számára a leíró-megértő hermeneutikai metodológiára van szükségük.

Dilthey pedagógiai koncepciója szorosan kötődik a történelmi világra, a filozófiára és a pszichológiára vonatkozó nézeteihez, illetve a szellemtudományokat érintő felfogásához. Abból az értelmezésből indult ki, miszerint a

pedagógia elsőrendű feladata az emberi lény nevelését, illetőleg formálását és művelését (Bildung), voltaképpen a lelki élet funkcióinak és folyamatainak kiépítését, fejlesztését, az egész személyiség rendszerének tökéletesítését felvállaló céltudatos tevékenységek elemzése.

Nézetrendszerében a nevelés a legfontosabb értékalkotó és kultúra teremtő tevékenységként jelentkezik, amely ugyanakkor a „társadalmi újjászületést”, a felhalmozott értékeknek a fiatal nemzedékek általi birtokba vételét biztosító elsőrendű feltételtényező. Ugyanis Dilthey úgy vélte, hogy a nevelés révén a társadalomnak a korábbiakban kimunkált szellemi értékeit sikeresen át lehet származtatni a soron következő újabb és újabb generációk számára. Az átszármaztatás során azonban a kulturális értékek a tanuló egyénben nemcsak egyszerű összegződés alakzatában mentődnek el, nem igazán azonos formában raktározódnak el, hanem egyféléképpen újra megalkotódnak, bizonyos mértékben átalakulnak, mintegy újratermelődnek, sőt a folyamatban új értékek is létrejöhetnek. Figyelemre méltó, hogy a német szerző a nevelés révén nemcsak a személyiség fejlesztését veszi célba, hanem a kulturális javak és értékek létrehozását is. Szerinte bármely társadalomban a nevelés egyfelől az adott vagy felhalmozódott kulturális értékek állományától függ, másfelől azonban ezt az állományt folytonosan gyarapítja. Dilthey egyértelmű utalásokat tett annak vonatkozásában, hogy a nevelés jelentősége nemcsak abban áll, hogy kultúrát közvetít, szelektál és őriz meg, hanem abban is, hogy kulturális javakat is életre kelt. Ebben az összefüggésben a nevelés nemcsak megteremti a kultúra egységülésének és fennmaradásának szükséges alapjait, hanem annak továbbfejlődését is alapvetően meghatározza. Dilthey tulajdonképpen úgy látta, hogy a nevelés mint a művelődés egyik központi fontosságú dimenziója nem kevesebb, mint a nemzeti kultúra létrejöttének lényeges eszköze. Mindebből az fakad, hogy a nevelés mindig bizonyos szintű kulturális közeget, valamilyen művelődési szerveződés meglétét és működését feltételezi. Könnyen belátható, hogy a nevelés szorosan kötődik a közösség (a nemzet) kulturális állapotához és lehetőségeihez, annak szociális eszményéhez, az alapvető társadalmi szükségletek és kihívások jellegéhez. E pontban egyáltalán nem nehéz észrevenni, hogy a német pedagógust miért soroljuk az úgynevezett kultúrpedagógia áramlatához.

Kitűnő nevelésértelmezései során Dilthey egyfelől arra következtet, hogy a nevelés szükségessége az emberek életéből, a közösségi létezéséből, végső soron közvetlenül a társadalom érdekeiből fakad, másfelől pedig arra, hogy a nevelés a társadalom változásaival párhuzamosan módosul, illetőleg fejlődik (esetenként nyilván hanyatlik). A nevelés vonatkozásában megkülönböztette annak az emberi pszichikum teleologikus jellegéből fakadó formális feltételeit, és a társadalom történelmi és művelődési állapotából eredő objektív premisszáit.

Úgy látta, hogy a pedagógia önállóan csak a formális feltételek kezelésére képes. Az objektív feltételek biztosításához a pedagógia és a politikum közötti együttműködésre van szükség. Ugyanis a nevelési célok elérése számos külső, volta-képpen a társadalom vagy az állam irányából érkező intézkedést is igényel.

Ami a nevelési eszményt és az azokból kibomló célokat illeti, Dilthey úgy ítélte meg, hogy azok jellege mindenkoron az adott történelmi viszonyok milyenségétől, a pillanatnyi szociális, gazdasági, politikai, és kiváltképpen a kulturális feltételektől függ. Ilyen megközelítésben a nevelési eszmény mindig és mindenhol csakis speciális és partikuláris lehet, és sohasem beszélhetünk általános, egyetemes vagy örökérvényű célokról. A nevelési eszményben és a pedagógiai tevékenységben alkalmazott ember kép megrajzolása csak a történelem függvényében lehetséges, hisz csakis a történelem képes hiteles választ nyújtani arra a nagy léptékű kérdésre, hogy kicsoda és miféle lény az ember.

A nevelés alapvető feladatát abban állapította meg, hogy az olyan szintre jusson el az egyén fejlődésének alakításában, amelyen az egyén képessé válik arra, hogy önmagát önállóan határozza meg. Ugyanakkor elsődleges célja a nevelésnek, hogy „kibontakoztassa az egyénben az érzést, az akarást, és kialakítson benne egy eszményi világot”. Dilthey felfogásában a lehető legnemesebb nevelési cél annak elérése is, hogy az egyén szívvel-lélekkel csatlakozzon a világhoz és az élethez, hogy saját maga megelégedését és a köz javát szolgálja, hogy képességei szerint a legmegfelelőbb helyen vállaljon tevékeny részt a kultúrában és annak fontos feladataiban. Ezek szerint könnyen belátható, hogy Dilthey a nevelésben nép- és államfenntartó erőforrásokat látott. A nevelés céljának vonatkozásában a társadalmi és életeszményhez szorosan kötődő műveltségesezmény (Bildungsideal) fogalmát alkalmazta. Ennek megvalósítása minde- nekelőtt a nevelést végző nemzedék helyzetétől és a nemzet kulturális állapotától, valamint a szükséges nevelési (a tudományok gyarapodásával párhuzamosan kiteljesedő) eszközök jellegétől függ.

Meg kell még említenünk, hogy a német gondolkodó felfogásában a pedagógiai vizsgálódások tárgya kiterjed a tág értelemben vett nevelés legváltozatosabb vetületeire. Így például a pedagógia feladatának tekinti a nevelés eredetének tisztázását, az iskola és a család, illetve az iskola és társadalom kapcsolatának leírását, a nevelési viszonyok jellegének kimutatását, a képzeteknek, érzelmeknek és ösztönöknek a lelki életben betöltött szerepének vagy a gyermekkori lelki fejlődés menetének feltárását egyaránt. Dilthey úgy vélte, hogy a pedagógia nem szorítkozhat csupán a nevelés elméletére, a történelmileg felvázolható nevelési folyamat értelmezésére. Szerinte mindemellett nagy szükség van egy normatív jellegű, alapvetően az iskolára orientálódó pedagógiára is. E pedagógia

alatt ő mindenekelőtt az oktatási folyamat elméletére, azaz a pszichológiára is kiemelten alapozó didaktikára gondolt.

A pedagógiai tevékenység vonatkozásában érdemes Dilthey-nek arra az elképzelésére is utalni, miszerint ha minden tudományos fogalom történelmileg meghatározott, nem létezhetnek örökre meghatározott, úgymond történelem feletti egyetemes fogalmak. Ebből az elgondolásából az úgynevezett viszonylagosság törvényét szűrte ki, melynek megfelelően az ember megértése (és nyilván az embernevelés is) mindig azon mód függvényében történhet, ahogyan a történelmiség az embert, annak egész életét, műveltségét és létkörnyezetét egyszer mind meghatározta. Az ember önmagát és létét (nyilván másokat is) csakis a történelem által (és nem pszichológiai kísérletek vagy önelemzés révén) ismerheti meg igazán. Ezt a német gondolkodó azzal magyarázza, hogy végső soron az (egy) ember a maga önmagán nyugvó individuális létében történelmi lény, akit alapvetően időbeli és térbeli helye, valamint a „művelődési rendszerek és közösségek együttműködésében elfoglalt helye” határoz meg. A történelem jöllehet az egyének együttélésének (és nyilván együttműködésének) terméke (voltaképpen annak a módozatoknak történelme, ahogyan az idők során az ember fölfogta, értelmezte és megértette a világot), mégis attól függetlenül létezik, a fölé emelkedik, és az embernél jóval tartósabb (hisz míg az egyén múlandó vagy halandó, addig a történelem (mint ahogyan a kultúra is) hosszú távon fennmarad, megőrződik és továbbfejlődik, és a közösség megőrződését és fejlődését szolgálja.

Dilthey érdeme az is, hogy egyrészt előrelátta a nevelés hatókörének és a nevelési intézmények állományának folyamatos (és szükségszerű) kiteljesedését (amit az európai oktatás történetének jellegzetességeiből és alapképletéből vezetett le), illetve azt, hogy a nevelés végül mindenkire ki fog terjedni, másrészt, hogy átlátta a pedagógiának, a nevelésre irányuló tudományos gondolkodásnak fokozatos fejlődését. Történeti visszatekintés alapján azt állapíthatta meg, hogy a pedagógia a nevelés természetéből fakadóan csak akkortól tudott megerősödni, amikor az emberi szellem természete tudományos kutatások tárgyává vált. Eszerint okkal feltételezhető, hogy minél elmélyültebbek lesznek ezek a kutatások, nyilván a pedagógiai is annál lendületesebben fog fejlődni. Az európai oktatási rendszerek fejlődése minden korban a nevelésnek és a pedagógiának részint a kultúrához, részint pedig a tudományokhoz való viszonyától függött.

A fenti fejtegetések alapján tagadhatatlannak tűnik, hogy Wilhelm Dilthey azon nagy horderejű gondolkodók sorába tartozik, akik játszi könnyedséggel tudtak új utakat feltárni, úttörő munkát kifejezni több tudomány területén is. Akár filozófiáról, történelemről vagy etikáról, akár pedig logikáról, pszichológiáról vagy pedagógiáról legyen is szó a neves német filozófus olyan eredeti

elgondolásokat és elméleteket tudott kimunkálni, valamint olyan újszerű megközelítéseket tudott érvényre juttatni, amelyek gyakorlatilag napjainkig éreztetik hatásukat. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy tudományos érdemeinek elismeréséül Dilthey-t a németországi tudományos akadémia tagjainak (Akademie der Wissenschaften) soraiba is beválasztották. Tudománytörténeti jelentőségét véleményünk szerint abban lehet megragadni, hogy feltárta a szellemfilozófia lehetséges irányait, hogy kidolgozta a történelmi, lelki, politikai, gazdasági, szociális, vallási, irodalmi, oktatási-nevelési és művészeti jelenségekkel foglalkozó (szellem)tudományok lehetséges módszertani alapjait, hogy a hermeneutikát valószínűsítő filozófiai irányzattá és jelentős tudományos vizsgálati területté fejlesztette, továbbá, hogy a legváltozatosabb munkáiban tudatosan érvényesítette a sajátos pszichológiai szempontokat. Felfogásának eredetisége abban a meglátásában is híven tükröződik, mely szerint a történeti értelmezést mindenfajta szellemtudományi, az embert és műveltségét, tehát szellemi természetű tényeket vizsgáló kutatásban érvényesíteni kell. Ez utóbbi elgondolása a pedagógiában is roppant hasznossá vált, ugyanis a nevelést, a fejlődést, a tanulást, a műveltséget, az alkotóképességet, a személyiséget, végső soron az egész emberi életet csakis a történelmi folyamatok szerves részeként lehet megközelíteni és megérteni. Szellemtudományi pedagógiájából végül is az tűnik ki, hogy a történetiség és a kultúra szervező, fenntartó, valamint irányzó elveit a nevelési tevékenységeiben is érvényesíteni kell, mert hiszen ezek – nyilván a belső rendező és szabályozó genetikai erővel összerendezve – az emberi lényeg alapvető alakító elemei.

Irodalomjegyzék

Dilthey, Wilhelm: *A hermeneutika keletkezése*, 1900.

http://art.pte.hu/oktatasi_anyagok/hamcherif/esztetika-1/Dilthey-A-hermeneutika-keletkezese1900.pdf

Dilthey, Wilhelm: *Der Aufbau der Geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften*.

(http://www.google.com/books?hl=ro&lr=&id=3YIBW4Kw6bYC&oi=fnd&pg=PA3&dq=Studien+zur+Grundlegung+der+Geisteswissenschaften&ots=XJ338JF3Rz&sig=knuMwg766aImU_g5ZfZ64egrE-g#v=onepage&q=Studien%20zur%20Grundlegung%20der%20Geisteswissenschaften&f=false)

Dilthey, Wilhelm: *Élmény és költészet*. Franklin-Társulat, Budapest, 1925.

Dilthey, Wilhelm: *Trăire și poezie*. Editura Univers, București, 1977.

- Dilthey, Wilhelm: *Pädagogik. Geschichte und Grundlinien des Systems*. Gesammelte Schriften. Band IX.
http://books.google.ro/books?id=1G8gjjxePmoC&printsec=frontcover&dq=Pedagogik.+Geschichte+und+Grundlinien+der+Systems&source=bl&ots=LfvGCx-PE3&sig=_XN8TWXKUUnDGsF4V9I9O9L44dJ4&hl=hu&ei=s1D7TJOWJc2y8QPt9sHICw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CB4Q6AEwAQ#v=onepage&q&f=false
- Dilthey, Wilhelm: Vázlatok a történelmi ész kritikájához. In: Bacsó Béla (szerk.): *Filozófiai hermeneutika*. A Filozófiai Figyelő Kiskönyvtára. 4. kötet. Filozófiaoktatók Továbbképző és Információs Központja, Budapest, 1990.
- Dilthey, Wilhelm: *Construcția lumii istorice în științele spiritului*. Dacia, Cluj-N, 1999.
- Dilthey, Wilhelm: *Esența filozofiei*. Humanitas, București, 2002.
- Dilthey, Wilhelm: *A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban*. Gondolat, Budapest, 2004.
- Dilthey, Wilhelm: *A filozófia lényege*. Attraktor Kiadó, Budapest, 2007.
- Pârvu, Radu-Gabriel: *Dilthey sau despre păcatul originar al filozofiei*. EIE, București, 2009.